

LIMBURGSE GROEVEN: EEN PERSOONLIJKE GESCHIEDENIS

P.J. (Sjeuf) Felder, Kapelweg 15, 6267 BT Cadier en Keer

Vroeger waren er in elk Limburgs dorp groeven te vinden. Soms waren het slechts kleine locaties waar af en toe de benodigde grondstoffen werden gedolven, elders waren het grotere groeven waar men geregeld werkte en zijn dagelijks brood verdiende (bijvoorbeeld in de gemeentelijke grind-groeve). Vele kleine en grote groeven werden in de loop van de tijd verlaten en daarna gebruikt voor het storten van afval. Andere plekken werden juist omgevormd tot recreatieplaatsen. Veel van deze groeven hadden gemeen dat men er op fraaie wijze iets van de bodemopbouw van Limburg kon zien. Hieruit vloeide voort dat verschillende groeven de status van geologisch monument kregen. Andere werden vergeten en veranderden tenslotte in een stukje natuur waarin plaats was voor allerlei zeldzame planten en dieren. Tijdens mijn leven (1928 – tot heden) vonden snelle veranderingen plaats in het winnen van delfstoffen en in het denken over oude groeven. Hieronder wil ik mijn persoonlijke herinneringen ophalen van hoe dit in de loop van de tijd veranderde.

DELFTSTOFWINNING OM DE HOEK

Toen ik als kind opgroeide in Vijlen, gebruikte iedereen in het dorp 'schachtkolen' om het fornuis of de eventuele kachel in huis mee te stoken. Schachtkolen waren kolen die zonder verdere bewerking vanuit de schacht van de steenkolenmijnen geleverd werden. Ze bestonden uit kolengruis en kleinere en dikke

brokken steenkool. Het gruis werd thuis gemengd met leem en water tot een massa die in Vijlen 'gediks' genoemd werd, omdat men daarmee 's avonds het vuur in het fornuis of kachel kon afdekken. De hoeveelheid leem voorkwam een snelle verbranding van de kolen, dus 's morgens smeulde het 'gediks' nog een beetje na. De benodigde leem werd zo dicht mogelijk bij huis uit de bodem gehaald. Hierdoor ontstond in de loop van de tijd een kleine groeve dicht te-

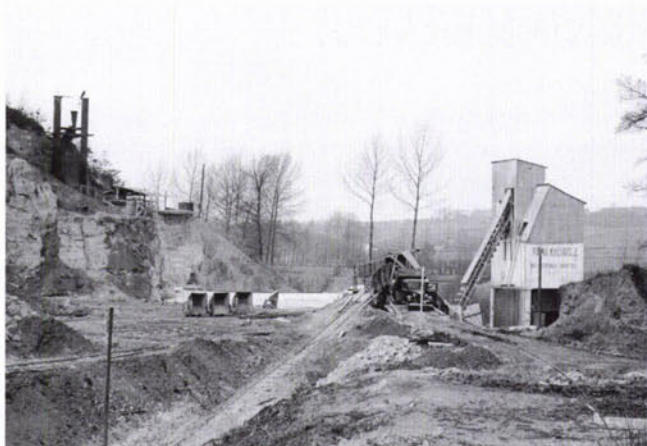
gen het dorp aan. Verder waren er in Vijlen een tweetal groeven waar alle inwoners zand haalden, namelijk in de 'witte' en de 'rode zandkoel' in het Vijlenerbosch. Het zand werd voor allerlei doeleinden gebruikt, bijvoorbeeld om te metselen en om versieringen te maken tijdens processies.

Naast deze kleine, niet-officiële groeven waren er uiteraard ook grotere, waarvoor vergunningen verleend waren. In de 'gemeentelijke kieskoel' ('Heebrig') werd grind gewonnen, omdat alle onverharde straten in het dorp telkens weer hersteld moesten worden. Vooral tijdens onweer en in de winter ontstonden diepe kuilen in de wegen. Bij een algeheel herstel van de weg had men een paklaag nodig om het wegbed te vernieuwen. Hiertoe werd zo dicht mogelijk in de buurt van de weg, vaak in het Vijlenerbosch, een plek gezocht waar men dikke stenen (vuursteenklaauwen) kon vinden. Er waren verder verschillende particuliere 'mergelskoelen' waar de boeren mergel haalden om hun landerijen te mergelen. Ook niet-agrariërs haalden mergel uit groeven om de tuin te mergelen. Tenslotte was er in ons dorp een centrale plaats ('in 't Pannes') waar elk jaar gebluste kalk gehaald kon worden om het huis en de stallen van binnen en buiten te witten. Als kind groeide je indertijd op in een landschap waar groeven vanzelfsprekend waren. De oude verlaten 'mergelskoel' van de cementfabriek in Vijlen was toen voor de kinderen een van de mooiste speelplekken. Iedere plaats, dorp of gehucht had zo indertijd zijn eigen groeven. Op een aantal plaatsen bestond naast de groeve ook een flankerende industrie, bijvoorbeeld een kalk-

FIGUUR 1

Mergelwinning bij Bunderberg, in de Schrieversberg (groeve Muyres) nabij Cadier en Keer in 1942 (foto's: TNO/NITG).

FIGUUR 2
Mergelwinning bij de Curfsgroeve voor 1940, voor de aanleg van de huidige, grote groeve en de tunnel die daar naartoe loopt. Er was toen nog sprake van winning in de flanken van het Geuldal (foto: archief Rijks Geologische Dienst, Heerlen).

branderij, een baksteenfabriek, een aardewerkfabriek of een cementfabriek (figuur 1 en 2). Reeds gedurende de grote werkloosheid in de jaren dertig van de vorige eeuw probeerden gemeentebesturen in Limburg door het winnen van delfstoffen in eigen omgeving werk voor werkloze ingezetenen te verschaffen. In het Vijlenerbosch ontstonden vuursteengroeven waarin men stenen hoopte te vinden waaruit chamotte (vuurvaste stenen) gemaakt kon worden. Op diverse plaatsen werden kalkovens gebouwd om kalk te branden. In Cadier en Keer werd in 1938 aan de Wolfskop een vuursteengroeve voor het winnen van 'paklaag' en steenslag in bedrijf genomen. Nu is deze plaats het geologisch monument Blankenberggroeve.

DE OORLOG VAN 1940 – 1945 EN DE OPBOUW DAARNA

Gedurende de oorlog was er een tekort aan alle mogelijke materialen en er stonden maar weinig transportmiddelen ter beschikking. Heel vaak moest men het doen met hetgeen in de onmiddellijke omgeving te vinden was. Oude verlaten groeven werden soms opnieuw in bedrijf genomen. De Rijks Geologi-

sche Dienst te Heerlen breidde het onderzoek in het Geuldal uit om nieuwe locaties voor delfstofwinning op te sporen; niemand maakte er bezwaar tegen. Dat men uiteindelijk niet veel gevonden heeft, had te maken met het feit dat dit 'opsporen' mede opgezet was met het doel om mensen te vrijwaren van tewerkstelling in Duitsland. Tijdens de bevrijding in 1944, maar vooral in het vroege voorjaar van 1945, werden in Zuid-Limburg bijna alle wegen kapot gereden door zwaar oorlogsmaterieel. De Amerikaanse troepen repareerden echter zelf weer veel van de beschadigde wegen. Zij hadden bulldozers en zware trucks ter beschikking die wij nog niet eerder gezien hadden. Met een ongekennde intensiteit werd uit alle oude en nieuwe grindgroeven grind gedolven; en nog had men niet voldoende. Sommige wegen (zoals de Nyswillerberg) werden met puin uit de gebombardeerde stad Aken opgevuld totdat men er weer overheen kon rijden. Soms werden in die tijd door de Amerikanen ook oude groeven in het Vijlenerbosch opgevuld met oorlogstuig uit Duitse bunkers en van het Ardennenoffensief. Na de oorlog moest Nederland weer opgebouwd worden en iedereen werd geacht hieraan mee te doen. De steenkolenmijnen,

de cementindustrie en de grindproducenten in Limburg moesten zoveel mogelijk materialen leveren. De kalkbranderijen, de baksteenfabrieken, de pannenfabrieken en de gresbuizenfabriek in Limburg moesten volop draaien. Overal werd gegraven en er ontstonden honderden nieuwe groeven.

In de steenkolenmijnen werden "hogelonen en vast werk" aangeboden. Ik ging als 'sleper' werken om de benodigde stutmaterialen naar de houwens toe te slepen. Later werd ik hulphouwer bij het winnen van steenkool en na het volgen van de houwercursus geschoold mijnwerker. De vrije tijd bracht ik zoveel mogelijk in de natuur door. Na de 'schicht' te hebben afgerond in de donkere en bedompte mijn, smachtte je naar wat frisse lucht en een beetje zon. In de wintermaanden echter volgde ik schriftelijke cursussen, waaronder de cursus geologie gegeven door P. van de Lijn, de nestor van de amateurgeologie in Nederland. Dit alles leidde ertoe dat ik in 1953 gevraagd werd om als geologisch medewerker bij de Staatsmijnen in Limburg in dienst te treden. Hetzelfde overkwam mijn broer Werner en na het volgen van de avondcursus mijnbouw en geologie te Heerlen werden wij als mijnbouwkundige geologische ingenieurs te werkgesteld bij de Staatsmijnen. In die tijd waren er nog overal groeven waarin gewerkt werd en waar wij stenen en fossielen konden zoeken. Bezwaren tegen het graven waren er toen maar heel zelden te horen.

OUDE GROEVEN WORDEN VUILSTORTEN

We gingen steeds verder van huis zoeken. De fiets die we gekocht hadden om naar de mijn te rijden, bood ook de mogelijkheid om in veel andere dorpen groeven te bezoeken. Zo bezochten we grindgroeven in Brunssum, Stein, Echt, Koningsbosch en zelfs op de Mookerhei. In Bemelen, Cadier en Keer, Mesch en Maastricht schuimden we mergelgroeven af. In Bochtoltz, Simpelveld, Voerendaal en Kunrade waren het groeven in de Kunradersteen en op de Brunssumerheide grind-, klei-, en bruinkoolgroeven. Meer naar het noorden waren er kleigroeven in Reuver en Tegelen. Ze waren onderdeel van de meer dan veertig groeven in Limburg waarin klei (of leem) gedolven werd voor het bakken van bakstenen. Het bezoeken van bijna alle Limburgse groeven gaf ons inzicht in wat en hoe er gewonnen werd en welke producten er vervaardigd werden. In die tijd groeide niet alleen mijn interesse in stenen en fossielen, maar ook in alles wat er verder in de groe-

FIGUUR 3
Na de Tweede Wereldoorlog werden oude groeven steeds meer gebruikt als vuilstort. Zelfs in recente tijden, zoals hier in 1995 in een groeve op de Waalse Sint-Pietersberg, werden groeven nog gebruikt voor de stort van alles wat overbodig was (foto: Bart Peters).

ven te beleven viel en te zien was. Vooral oude en verlaten groeven waren vaak eldorado's voor bijzondere planten en dieren.

Er kwamen steeds meer grote machines ter beschikking die in hoog tempo het met de hand afgraven verdrongen. Tegelijkertijd werd ook het afvalprobleem steeds groter. Steeds vaker werden in de groeven grote hoeveelheden afbraak- en afvalmaterialen gestort. Men was in die tijd ook niet kieskeurig met hetgeen in de groeven verdween. Bijna ieder dorp had nu zijn eigen vuilstort in een oude groeve en als die vol was waren er altijd nog meer 'gaten' die gevuld konden worden (figuur 3).

Ondertussen gingen er steeds luider stemmen op dat al die 'gaten' in het landschap niet mooi waren. Het zou beter zijn als ze zo snel mogelijk weer gedicht werden. Van oudsher waren er immers al voorschriften dat oude groeven weer in hun oorspronkelijke staat moesten worden terugggebracht. Rond het einde van de jaren vijftig van de vorige eeuw werd het vastgesteld overheidsbeleid om groeven na de stort van afval weer om te vormen tot landbouwgebied.

Er waren in die periode ook nog grindgroeven en 'mergelskoelen' en kalkbranderijen te vinden die in bedrijf waren, maar nadat in het begin van de zestiger jaren alle straten geasfalteerd waren, verdwenen met name de grindgroeven. Dit viel

samen met een intensivering van de grindwinning in het Maasplassengebied, waar grind met grote baggerschepen veel economischer kon worden gewonnen. Hierbij was ook van belang dat het transport over grotere afstanden inmiddels geen probleem meer vormde, door de introductie van vrachtauto's en ander groot materieel.

Gebrande en gebluste kalk van een betere kwaliteit kon nu vanuit België aangevoerd worden, zodat de een na de andere kalkbranderij in Limburg stopte. Ook de bijbehorende groeven werden verlaten en gevuld. In 1967 ging het vuur uit in de laatste kalkoven langs de weg tussen Benzenrade en Ubagsberg.

Ook de steenkolenmijnen gingen vanaf die periode in hoog tempo dicht. Een gedeelte van de Maasplassen werd daarna gevuld met het materiaal van de steenstort van Staatsmijn Maurits (onder andere bij Stevensweert en op Koningsteen bij Thorn). Dat dit vele miljoenen guldens kostte, kon niet deren; belangrijk was dat er weer landbouwgrond teruggewonnen kon worden en werk geschapen werd. Ondertussen groeide de hoeveelheid huis- en afbraakafval maar door. Het is thans moeilijk te geloven in welk tempo aan het begin van de zestiger jaren de een na de andere groeve gevuld werd, soms met materialen die we tegenwoordig zeker niet zo-

maar zouden mogen storten. In die tijd ontstonden de eerste kleine 'gifbelten' in het Limburgse land. Er zouden er nog vele volgen.

DE EERSTE 'AFWERKING-PROGRAMMA'S'

Uit Wallonië is bekend dat rijke landheren in de feodale tijd al regels hadden voor de omgang met verlaten groeven (persoonlijke waarneming auteur). In 1938 werd in Limburg echter pas de eerste provinciale verordening in het leven geroepen, met het doel de natuur van groeven te beschermen. Na de protesten van natuurbeschermers kwamen ook de boeren in het geweer, omdat er steeds meer landbouwgrond nodig was voor het winnen van delfstoffen. De boeren eisten dat zij de afgewerkte groeven weer terugkregen als landbouwgrond. Voor de oude groeven die gevuld werden met afval en voor de nieuwe grote groeven die ontstaan waren, werden in het vervolg 'afwerking-programma's' gemaakt. In het begin en nog lang daarna dacht men er vooral aan de verlaten groeven weer om te vormen tot landbouwgebied. Zo werd in het verlaten gedeelte van de Groeve NE-KAMI (de huidige Groeve 't Rooth) een weiland aangelegd. Al vrij snel bleek echter dat de omzetting naar landbouwgrond alleen met zeer hoge kosten gepaard kon gaan, zonder dat het uiteindelijke resultaat ook voor de landbouw veel opleverde. Men had dergelijke landbouwgrond ook steeds minder nodig! Er werden dus andere wegen gezocht om de groeven af te werken. Hierbij werd nu vooral gedacht aan een 'herinrichting' voor recreatieve doeleinden, zoals rustplaatsen en picknickplaatsen. Mooie voorbeelden hiervan vinden we onder andere langs de Serpentineweg in het Vijlenerbosch, de Eckelraderweg in het Savelsbos en de Midweg in Voerendaal. De vuilstorten in de groeven werden nu veelal afgedekt met teelaarde en ingezaaid met

FIGUUR 4
Deze collage van krantenknipsels toont de sfeer van de protesten tegen de mergelwinning in de jaren zeventig van de vorige eeuw.

FIGUUR 5
Schetsen van voorgestelde afwerkingsplannen voor (nooit uitgevoerde) winningen op het Plateau van Margraten, zoals die in de jaren zeventig in kranten verschenen, zijn illustratief voor de ideeën die men toen hierover had (krantenknipsel Limburgs Dagblad, 12 november 1976).

wilde planten (onder andere de Orenberggroeve in Cadier en Keer). Op de Brunssummerheide werden oude groeven omgetoverd tot een golfsterrein.

Eind zestiger jaren van de vorige eeuw begon echter het maatschappelijk verzet tegen de Limburgse delfstofwinning steeds duidelijker vorm te krijgen. Er waren steeds meer mensen die vonden dat het zo niet verder kon. Niet alleen de voortdurende aantasting van het bestaande landschap speelde daarbij een rol maar ook het steeds weer opvullen van de groeven met afval. Na het Europees natuurbeschermingsjaar 1970 en het Rapport van de Club van Rome ontstonden actiegroepen en verenigingen die zich tot doel stelden iets aan het milieubeleid te veranderen. Deze opkomst van protestgroepen viel samen met veranderingen binnen de bedrijfstak van de delfstofwinning. Kleine bedrijfjes konden niet meer concurreren met de grotere. Nadat de grindwinning al naar de Maasplassen was verhuisd, verplaatste de winning van kalksteen zich naar de grotere groeven van de ENCI in Maastricht, Groeve 't Rooth in Bemelen, de Curfsgroeven in Geulhem en de groeve Blom in Berg en Terblijt. Ook het vuilstorten verplaatste zich naar grotere stortplaatsen, bijvoorbeeld in de groeve Belvédère te Maastricht, de groeven Meertens te Bergen en Terblijt op de Brunssummerheide. Voor deze grote groeven werden vanaf dat moment door landschapsarchitecten heuse afwerkingsplannen op tekentafels gemaakt. Omdat de landschapsarchitecten opgeleid waren om te denken vanuit starre vormen en begrippen uit de tuinarchitectuur en geplande parklandschappen (zie veel van onze strakke agrarische landschappen), werden de plannen gemaakt vanuit die grondgedachten. In

dergelijke plannen was voor een stukje spontane natuur nauwelijks plaats. Met mathematische precisie werden met overvloedige dekgronden parklandschappen gecreëerd en zelfs de soorten en aantallen bomen en struiken waren vooraf gepland.

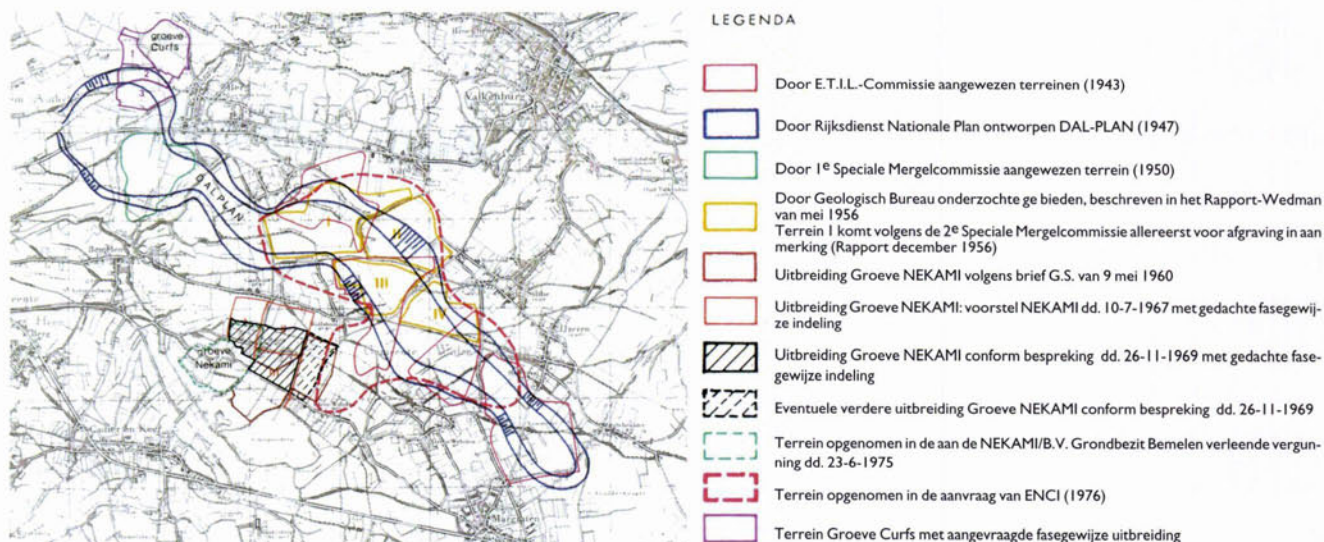
PROTESTEN

Op 8 november 1976 diende de ENCI een plan in om op het Plateau van Margraten een gebied van 433 ha af te graven voor de cementindustrie (ANONYMUS, 1976a). Er ontstond een ware opstand in de omliggende woonkernen. Vroeger waren er ook al protesten geweest van natuurliefhebbers tegen het afgraven van onder andere de Sint-Pietersberg (DE WEYER 1917; ANONYMUS, 1923; KOFMAN, 1948), maar dit keer waren ze veel massaler en beter georganiseerd. De boerenorganisaties deden dit keer ook mee; ze hadden immers al veel landbouwgebied moeten afstaan voor woningbouw en wegeaanleg. De boerenorganisaties, natuur- en milieuverenigingen en bewonersgroepen tezamen wisten veel mensen te activeren. Hierbij werden alle nieuwe en oude media ingeschakeld. Nagenoeg iedere dag stonden er artikelen in de krant (figuur 4) en waren er uitzendingen op radio en televisie. In de akkers en weilanden op het plateau werden grote protestborden geplaatst. De een na de andere gemeente liet blijken tegen het afgraven te zijn. In diverse dorpen werden grote protestmarsen georganiseerd waaraan duizenden mensen deelnamen. Overigens bleken de protesten buiten de omgeving van het plateau weinig of niet aan te slaan. In Vijlen, Mechelen en Epen was toentertijd nauwelijks iets te horen. De industrie liet zich ook niet onbetuigd. De

voordelen van afgraven werden breed uitgemeten en er werden ontwerpen van herinrichtingen gepresenteerd die veel mensen tevreden moesten stellen. In een voorlopig plan voor het afgraven van het plateau was plaats ingeruimd voor de landbouw, maar ook voor de natuur. Hoe het een en ander precies ingevuld moest worden zou men in onderling overleg kunnen uitmaken (ANONYMUS, 1976b; figuur 5).

Een groep tuin- en landschapsarchitecten van de Universiteit van Wageningen stelde onderzocht voor dat het afgraven via een dalmodel in plaats van een 'gat' in het plateau zou moeten plaats vinden (ANONYMUS 1976c). Dit dalplan stamde overigens nog uit 1947, toen het ook al een keer door de Rijksplanologische Dienst was voorgesteld. (ANONYMUS, 1976d). Destijds was het dalplan echter in de koelkast gezet, omdat bleek dat belangrijke belanghebbenden er geen interesse in hadden (INFORMELE WERKGROEP MERGELWINNING, 1976). Andere dalplannen die in de loop van de tijd zijn gemaakt (figuur 6), werden vooral om economische of geologische redenen niet realistisch verklaard. In 1976 en de jaren daarna stonden voor- en tegenstanders zodanig tegenover elkaar dat geen compromis meer mogelijk leek. Uitspraken dat in een aantal groeven de natuur weer zijn plaats veroverd had, werden in die tijd weggehoond door de tegenstanders. Men noemde het een vals argument; het was in ieder geval maar 'tweederangs natuur'. Interessant was dat zich juist in die periode wel al allerlei zeldzame amfibieën in de groeven hadden gevestigd, zoals de Vroedmeesterpad (*Alytes obstetricans*) en de nog zeldzamere Geelbuikvuurpad (*Bombina variegata*). Dat was echter maar bij zeer weinigen bekend.

Nadat nagenoeg alle maatschappelijke instellingen

FIGUUR 6

Enkele varianten van de dalplannen zoals die in de jaren zeventig voor het Plateau van Margraten werden ontwikkeld (bron: PROVINCIALE WATERSTAAT IN LIMBURG, 1976).

gen zich tegen het afgraven van het plateau hadden uitgesproken zei minister Smit Kroes tijdens een bezoek dat verder afgraven van het plateau van de baan was. Volgens de minister moest het graven op het Plateau van Margraten zelfs helemaal gestaakt worden. Dus ook de NEKAMI zou het graven moeten beëindigen. Hoewel formeel niet de minister, maar de Provincie over vergunningen gaat betreffende het afgraven van oppervlaktedelfstoffen, sloegen de woorden van de minister aan bij veel mensen. Uiteindelijk besloot de provincie de ENCI geen toestemming te geven voor het graven op het plateau, maar wel voor het verder graven in de Sint-Pietersberg. Ook de NEKAMI werd niet stopgezet.

DE RUST KEERT WEER

Na de onrustige dagen van protesteren en verdedigen van standpunten werd het na de uitspraken van de minister geleidelijk aan rustiger. Soms laaiden de protesten weer op, bijvoorbeeld als de NEKAMI een nieuwe vergunning aanvraagde voor het verder graven op het plateau. Ze werden echter nooit meer zo fel als voorheen.

Er gingen vanaf eind jaren zeventig ook al stemmen op om van de grindgaten bij Eijsden een natuurgebied te maken. Vooral bij vogeltellingen bleek dat de plassen een belangrijk foerageergebied waren voor een groot aantal soorten. Ook werd vanaf die tijd gesproken over het feit dat in Groeve 't Rooth zeldzame dieren aanwezig waren, die beschermd moesten worden. Uiteindelijk leidde dat er toe dat het afgewerkte gedeelte van de groeve tot 'wettelijk Beschermd Natuurgebied' werd verklaard. Ook in de Meertensgroeve bij Berg en Terblijt werden zoveel Vroedmeesterpadden aangetroffen, dat men het motorcrossen in de groeve verbood en dat ook dit een wettelijk beschermd gebied werd.

Dat het zover kon komen dat een verlaten gedeelte van een groeve tot natuurgebied verklaard werd, had mijns inziens heel veel te maken met het feit dat men tijdens de acties en in de hete debatten tegen het afgraven, toch langzamerhand anders was gaan denken over de natuur om ons heen. Heel veel mensen bezochten in die tijd de groeven die opengesteld werden voor het publiek. Eerst kwamen ze nog vooral uit nieuwsgierigheid, om te kijken naar hetgeen er in zo'n groeve gebeurde; later raakten ze echter geïnteresseerd in hetgeen er allemaal op het gebied van de natuur te zien was. Men beseftte door dergelijke bezoeken dat on-

FIGUUR 7
De Julianagroeve bij Margraten is inmiddels veranderd in een buitenlands aandoend natuurgebied (foto: Guido Verschoor).

dertussen veel spontane natuur in de 'verwaarloosde groeven' ontstaan was (figuur 7). Dit soort natuur was in het Zuid-Limburgse landschap op veel plaatsen verdwenen, vooral door de gewijzigde landbouwmethoden en door woning- en wegenbouw. Men kreeg steeds meer waardering voor de vroeger zogenoemde 'tweederangs natuur' in oude groeven.

SLOTWOORD

Voorals sinds het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw zijn er steeds meer verenigingen, stichtingen en bedrijven bijgekomen die zich met het beheren van de natuur of het ontwerpen van stukken natuur zijn gaan bezighouden. Overal worden er tegenwoordig pogingen ondernomen om de natuur weer een plaats in ons midden te geven. Wilde paarden en koeien grazen ondertussen in onze rivierdalen, maar ook in Groeve 't Rooth en de Meertensgroeve. Dit zijn pogingen om ons weer wat meer natuur terug te geven en dat is mijns inziens hard nodig. We hebben immers zoveel natuur verloren door uitbreiding van onze woonkernen, wegenbouw maar ook door de veranderde landbouw.

Uiteraard is er ook natuur verdwenen door het graven van delfstoffen, vooral omdat men vroeger bij voorkeur in de hellingen (meestal in de hellingsbossen) groef. Een aantal van deze winplaatsen zijn veranderd in kleine 'gifbelten'. Misschien moeten we deze maar eens opruimen en de natuur daar weer eenvoudig zijn gang laten gaan. Gelukkig zijn er ook in het verborgene een aantal oude groeven waarin de natuur haar plaats weer opgeëist heeft. Deze groeven bewaren, als aandenken aan de tijd dat we delfstoffen uit eigen bodem nodig hadden, is niet alleen van natuurhistorisch maar vooral ook van cultuurhistorisch belang. Laten we er in het vervolg zuinig op zijn.

SUMMARY

QUARRIES IN LIMBURG: A PERSONAL HISTORY

The author of the article has personally witnessed more than 75 years of quarrying history in the province of Limburg. Over this period of time, attitudes towards quarries have changed tremendously. Initially, attention was focused entirely on the quarrying activities and the use of the materials being extracted. After quarrying ceased, many of the quarries and marl pits were used for waste disposal. Many were later filled in or converted to recreational areas. Meanwhile, the scale and methods of quarrying changed with the changing needs of society. There were protests against quarrying, but at the same time there was a growing realisation that quarries themselves had actually developed into interesting nature reserves, even while quarrying was still going on. At present, interesting design and management concepts are being put forward to develop and protect the special ecological and geological values of the quarries.

LITERATUUR

- ANONYMUS, 1923. De Sint Pietersberg. *Natuurhistorisch Maandblad* 12 (6): 29–30.
- ANONYMUS, 1976a. ENCI vraagt 433 ha van 'Plateau'. *Limburgs Dagblad* d.d. 9 november 1976.
- ANONYMUS, 1976b. Zo zou het kunnen worden... 'Plateau' in 2031. *Limburgs Dagblad* d.d. 12 november 1976.
- ANONYMUS, 1976c. 'Wageningen' over ENCI-plannen: 'Graaf Rasberg af'. *Limburgs Dagblad* d.d. 25 november 1976.
- ANONYMUS, 1976d. 'Dalplan' voor ontgronding plateau in '50 al van de baan. *Limburgs Dagblad* d.d. 23 december 1976.
- KOFMAN, R., 1948. De Sint Pietersberg Verloren?. *Natuurhistorisch Maandblad* 37 (11/12): 79–81.
- INFORMELE WERKGROEP MERGELWINNING, 1976. Rapport mergelwinning op en rond het plateau van Margraten. Informele werkgroep, Maastricht.
- PROVINCIALE WATERSTAAT IN LIMBURG, 1976. Geschiedenis van de mergelwinning in Nederland en met name op en rond het Plateau van Margraten. PWS-L, Maastricht.
- WEVER A. DE, 1917. Verdwijnt natuurschoon. *Natuurhistorisch Maandblad* 6 (2): 8–10.